תפארת יוסף — בראשית

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום וגו'.בזוה"ק (בא ל"ט:) אמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם ראש חדשים מאי טעמא משום דשירותא דסיהרא הוי וכו'. הנה זה נקרא שירותא דסיהרא, כמו שאמר כבוד אאמו"ר זללה"ה, מה שבעוה"ז הציב השי"ת אם תדרשנו ימצא לך (דברי הימים א כ"ח:ט'), והיינו שעד כמה שאדם דורש ומחפש אחר רצונו ית' כן מאיר לו הש"י, ומראה שנותן מקום לעבודתו. ובאמת עיקר הדרישה של אדם, מה שהאדם דורש ומחפש לקבוע קדושה על הגוף ג"כ, וזה נקרא שירותא דסיהרא. אך זה הענין שפתח התורה בבראשית, כי באמת כתיב וחשך על פני תהום, והקשה כבוד אזמו"ר זללה"ה למי היה אז חשך, הלא אצל השי"ת כתיב (תהילים קל"ט:י"ב) גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה. אך מחמת שהשי"ת רצה שיתלבש אורו בתפיסת הבריאה, ומחמת שאור הראשון עדיין הוא מפורש לפני הבריאה, ואין ביכולת הבריאה לקבל אור מפורש כזה, נקרא זה מצד הבריאה חשך, כדאיתא בזוה"ק (בלק ר"ד:) נהורא קדמאה דברא קוב"ה עלמא לית יכול עלמא למסבלא מה עביד קוב"ה עביד נהורא לנהורא ויקריה ליקריה לאתלבשא דא בדא. ומחמת זאת התלבשות שהציב השי"ת, שאור זה יתלבש בלבושים תוך לבושים, נסתעף בעוה"ז שיכול לדמות לאדם שביכולתו לעשות ההיפך מרצונו ית' ח"ו. ובאמת הציב השי"ת זאת, כמו דאיתא בזוה"ק (בא ל"ד.) אית למנדע טב ולמנדע ביש ולאהדרא גרמיה לטוב. וכמו כן איתא בזוה"ק (תצוה קפ"ד.) לית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא. והיינו שמחמת שהציב השי"ת לאדם לבושים כאלה, עד היכן שיכול לדמות לו שיכול לעשות ההיפך מרצונו ית'. והאדם בעבודתו בוקע כל מיני לבושים, זה הוא עיקר הרבותא, וזה נקרא לאהדרא גרמיה לטוב. ובאמת, עיקר מה שהאדם בוקע את ההסתר, הוא מה שאדם קובע קדושה על כל אברי פעולותיו, בזה הוא עיקר העבודה של אדם. וזה כוונת האר"י הקדוש זצללה"ה (לקוטי תורה פ' בראשית ד"ה בראשית) לא דברה תורה באצילות אלא בבריאה. והיינו, שעיקר עבודה הוא מחמת שהציב השי"ת מסכים המבדילים, והאדם ע"י תורה ועבודה בוקע את המסך המבדיל ומגיע לאור השי"ת, זה הוא עיקר העבודה של אדם. ובאמת אם אדם בוקע את כל מיני מסכים ומגיע למאמר הראשון שנקרא יהי אור, אז נותן לו השי"ת חלק גם במאמר בראשית, שאיתא בש"ס (מגילה כ"א:) בראשית נמי מאמר הוא. וגם בזה המאמר נותן לו השי"ת חלק לאדם, שעבודה של ישראל מגיע גם לזה המאמר, והשי"ת מראה לאדם שכל ענין התלבשות הבריאה שהציב השי"ת בזה העולם, מחמת שחפץ להטיב לבריותיו, ורצה שתהיה נקרא יגיע כפו של אדם, ע"כ הציב התלבשות הזה. אבל באמת מקומם של ישראל הוא גם במאמר בראשית הנקרא בראשית נמי מאמר הוא:

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו ובהו וגו'.מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לד' (תהילים צ"ב:א'-ב'). אמר בזה כבוד אזמו"ר זללה"ה אשר התכלית מן בריאת שמים וארץ הוא יום השבת. והיינו, בששת ימי המעשה, שהאדם פועל ועובד ונדמה לו שהוא בוקע את ההסתר, ומכיר שיש התגלות מלכות שמים בעולם. ואח"כ ביום השבת, מכיר האדם שמה היה העולם חסר מנוחה, בא שבת בא מנוחה, היינו שמכיר שזה הכח ג"כ הוא מן השי"ת, ומכיר שבאמת מצד השי"ת הוא בלי גבול ובלי תכלית, ורק אלו הגבולים שהציב השי"ת הוא הכל מחמת שהשי"ת רצה להיטיב לבריותיו, ורצה שהישראל ימליך בבחירתו את השי"ת, ובבחירתו יבחר בטוב וימאס ברע. כי אילו היה התגלות מלכות שמים מפורש לא היה שום בחירה, כי היה מכיר היטב שאי אפשר לברוח מן החיים, על כן הציב השי"ת את אלו הגבולים. ומצד השי"ת הוא כדאיתא בש"ס (חגיגה י"ב.) בשעה שברא הקב"ה עולמו היה הולך ומרחיב כשתי פקעיות של שתי, היינו כי מצד השי"ת הוא הולך ומרחיב בלי גבול ותכלית ובשעה שאמר השי"ת יהי, אז היה הולך ומרחיב ורק מצד הבריאה אמר השי"ת די שהציב את אלו הגבולים, וכמו שאמר אזמו"ר זללה"ה בשם רבינו ר' בונם מפרשיסחא זצללה"ה שזה מורה מה שאמר השי"ת די, היינו שיש די כבוד שמים מזאת הבריאה. וכדאיתא בזוה"ק (אמור צ"ד:) כי בששת לא נאמר אלא כי ששת, היינו שהסתרה זו ג"כ הוא בריאה מהשי"ת, וכשאדם עובד בכל ששת ימי המעשה ובוקע ההסתרה, ובשבת מכיר האדם זאת, אז נותן לו השי"ת כח לעבוד את השי"ת בששת ימי המעשה הבאים אח"כ ביתר שאת וביתר עוז:

והארץ היתה תהו ובהו.איתא (בספר הבהיר) תהו דבר שמתעה את בני אדם בהו בו הו. והענין בזה, כי בעת שהשי"ת מראה לאדם שנותן מקום לעבודתו, אז צריך לעבוד את השי"ת ביותר ואל יקח לו תקיפות, מאחר שהשי"ת מראה לו איך עבודתו יש לו מקום, רק יעבוד ויגדור ויצמצם עצמו יותר, ויכיר שאין שום שלימות אצל הבריאה רק עיקר השלימות הוא אצל השי"ת, כדאיתא בזוה"ק (בשלח נ"א:) מאן דחמי אנפי מלכא נהירין מאן דאיהו טפשא אמר הא אנפי מלכא וכו' מאן דאיהו חכימא אמר מלכא ודאי שלים הוא דינא יתיב ואתכסיא. היינו מי שהוא טיפש ובעת שהשי"ת נותן לו מקום לעבודתו, אז נוטל לעצמו תקיפות. אבל מאן דאיהו חכימא, אינו נוטל לעצמו שום כח ורק מגדיר עצמו ביותר. וזה תהו דבר שמתעה את בני אדם, היינו שהבריות יכולים לקחת לעצמם תקיפות מזה. וזה בהו בו הו היינו, כמו שביאר בזה כבוד אאמו"ר זללה"ה, שבזה הדבר עצמו שהשי"ת מראה לאדם שחפץ בעבודתו, מזה עצמו רוצה השי"ת שהישראל יעבוד אותו יותר:

ויהי ערב ויהי בקר יום אחד.איתא במדרש (רבה בראשית ג'. נשא י"ג) אם לחשבון הימים הוה ליה למימר יום ראשון וכו' והיינו כדאיתא בתקוני זוה"ק (תיקון כ"ב) קוב"ה אתקרי חד בחושבן ואתקרי חד ולא בחושבן. חד ולא בחושבן, היינו מה שהוא למעלה מתפיסת הבריאה, וחד בחושבן, היינו מה שהוא בתפיסת הבריאה. וזה שמקשה המדרש, אם לחשבון הימים היינו שהכא כבר התחיל הבריאה והוה ליה למימר יום ראשון, ומתרץ המדרש, אלא משעה שהקב"ה היה יחיד בעולמו חפץ להיות לו דירה בתחתונים, היינו שהשי"ת מראה לך בזה, אשר אחר עבודת האדם מראה השי"ת לאדם שנותן לו מקום גם בזה המקום שהשי"ת נקרא חד ולא בחושבן, היינו במקום שישראל עלה במחשבה תחלה, גם שם יש מקום לעבודת האדם. וזה דמסיים המדרש (רבה בראשית ג') ואימתי פרע להם בהקמת המשכן דכתיב (במדבר ז':י"ב) ויהי המקריב ביום

הראשון, היינו, ששם ראו מפורש איך תפיסת האדם יש לו חיבור עם אור השי"ת, דהיינו שראה האדם שמה שמחסר עצמו מהונו ירד ארי של אש ואכלה אותה, וכל אלו הכלים והמשכן היה רק לבושים למקום ארון אשר הוא אינו מן המדה. וזה, ואימתי פרע להם בהקמת המשכן, ששם הכירו כולם איך שהשי"ת נותן מקום לעבודת האדם גם למעלה מתפיסתם ממקום שהשי"ת נקרא חד ולא בחושבן ג"כ:

ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן.איתא במדרש (רבה בראשית ד') למה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא נגמרה מלאכת המים, לפיכך בשלישי שנגמרה מלאכת המים הוכפל בו כי טוב, אחד למלאכת המים ואחד למלאכת היום .ביאור זה המדרש הוא על פי מה דאיתא במדרש (רבה בראשית ה') אמר ר' ברכיה כשנפרשו מים התחתונים ממים העליונים לא נפרשו אלא בבכיה וכו' ואמר בזה כבוד אאמו"ר זללה"ה שענין בכיה של מים התחתונים הוא, כמו דאיתא במדרש (רבה בראשית ב') והארץ היתה תהו ובהו משל לשני עבדים שקנה באוני אחת ובטומי אחת לאחד גזר שיהיה ניזון מפלטין של מלך ולאחד גזר אם אינו יגע אינו אוכל ישב לו אותו העבד תהו ובהו וכו'. כי באמת מצד השי"ת אין שום הבדל בין מים העליונים למים התחתונים, כי בשורש הם לאחדים. וכמו שאמר כבוד אזמו"ר זללה"ה, שמה שלא נחשב בהקפיטל הללו את ד' המים אשר מתחת השמים, שמחשב שם מים העליונים ולמה לא מחשב המים התחתונים ג"כ. ואף שנאמר שם תהומות, אבל תהומות אין הכוונה על המים רק על הכלי המחזיק את המים. ולמה באמת אינו מחשב המים בעצמו, והוא כי שם מיירי בעת שעומדים להלל לפני ד', ובעת שמהללים, אין כלל מים התחתונים, כי הכל נחשב מים העליונים, כי ענין של מים העליונים ומים התחתונים הוא, כי מים העליונים עומדים בבהירות גדול לפני השי"ת, ומים התחתונים רומז על הסתרה, כי שם נטרד מאד דעת האדם. וענין הטירדא הוא מאחר שמצינו (פרקי דר"א) ובמדרש (תנחומא ויקרא) שיונה בן אמתי אמר לא מצינו בים כבודו. ובעת שהאדם אינו רואה מפורש הכבוד שמים שעולה מן הדבר, שם נטרד מאד דעת האדם, כי במקום שרואה אדם הכבוד שמים שיכול להגיע עוד מזה אין נטרד כ"כ. אבל בים ששם נדמה שלא מצינו שם כבודו, לזה נטרד שם דעת האדם. ועל זה איתא בש"ס (תמיד ל"ב.) כל נחותא ימא דעתן מטרדת עד דסלקן ליבשתא. וזה החילוק הוא הכל מסטרא דילן, אבל מצד השי"ת אין שום הסתרה ופירוד, והכל נחשב מים העליונים, כמו שמצינו (חגיגה ט"ו.) בבן זומא שאמר צופה הייתי בין מים העליונים למים התחתונים ואין ביניהם אלא כשלש אצבעות אמרו עליו עדיין בן זומא מבחוץ, והיינו שהשיג ההבדל בין מים העליונים למים התחתונים, ובאמת אין שום הבדל ביניהם בשורש. וזה ענין בכיה בעת שנפרשו, כמו משל הנ"ל משל לשני עבדים וכו' על מים העליונים גזר שיהיה ניזון מפלטין של מלך, ומים התחתונים אם אינו יגע אינו אוכל. וזה ענין של דברי המדרש שבשלישי נגמרה מלאכת המים, והיינו שמזה שנאמר ביום השלישי יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן, והיינו שמניחין מקום למי שירצה להכיר כבודו ית' מזה הוא הסימן, שבשורש המה לאחדים עם מים העליונים, ואין שום הבדל כי כן מצינו במדרש (רבה בראשית ה') מתחלת ברייתו של עולם לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים וכו'. ומה היו אומרים אדיר במרום ד', וכל ענן הסתרה ופירוד שנמצא אצלם הוא הכל מסטרא דילן. וזה מורה בשלישי נגמרה מלאכת המים שמזה שנאמר ויהי כן, שמניחין המקום למי שירצה לעבוד את השי"ת, מזה הוא הסימן שעומדים ג"כ בבהירות לפני השי"ת:

ויאמר ד' אלהים לא טוב היות האדם לבדו.ביאר בזה כבוד אאמו"ר זללה"ה שמה שייך אצל השי"ת שרק עכשיו ראה שלא טוב היות אדם לבדו, ומקודם הבריאה לא ראה זאת. רק הענין בזה, דזה עצמו היה בריאה מן השי"ת שלאדם לא ימצא לו עזר, דהיינו שבתפיסתו בל ימצא לו עזר. וכמו שביאר בזה כבוד אזמו"ר זללה"ה אעשה לו עזר כנגדו, היינו אצל הבריאה הוא כל עזר מדבר שכנגדו, היינו שהציב השי"ת לאדם כל מיני מניעות והאדם הולך ומרחיב כבוד שמים ומסלק ממנו כל המניעות, ומחזיר את כל הדברים פנים בפנים להשי"ת, ואז רואה האדם שיש לו מן אלו המניעות כל הסיעתות. וכמו דאיתא בש"ס (בבא מציעא פ"ד.) מעיקרא כי הוה אמר ר' יוחנן מילי הוה מקשי ליה ריש לקיש עשרים וארבעה קושייתא [ומפרק ליה רבי יוחנן עשרים וארבעה פירוקי] וממילא רווחא שמעתא. והיינו שהציב השי"ת שכל הסיעתות לא יהיה רק מן דבר שכנגדו, וזה זכה עזר לא זכה כנגדו, זכה היינו אם מתגבר על כל אלו המניעות ומסלק ממנו, אז רואה שיש לו כל הסיעתות וזה עזר, ואם לא ח"ו אז כנגדו:

כבוד אלהים הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר (משלי כ"ה:ב').ואיתא במדרש (רבה בראשית ט') מתחלת הספר ועד כאן כבוד אלהים הסתר דבר מכאן ואילך כבוד מלכים חקור דבר. וכן איתא במדרש (רבה בראשית א') כל מי שהוא בא לומר פלטין זו בנויה במקום הביבים ובמקום האשפות ובמקום הסריות אינו פוגם, כך כל מי שהוא בא לומר העוה"ז נברא מתוך תהו ובהו אינו פוגם אתמהה. והוא, כי יכול אדם להקשות, מאחר שהבריאה נשתלשלה ממאמרו ית' אשר הוא חי וקיים ובלי גבול ובלי תכלית, ממילא היה צריך להיות מאמרו ית' ג"כ חי וקיים ובלי גבול. ובעוה"ז נדמה לפעמים שנפסק ממאמרו ית', וזה מורה אין רצונו של מלך מלכי המלכים להזכר שמו על האשפה. אכן נאמר כבוד מלכים חקור דבר, והיינו מאחר שהשי"ת חפץ להטיב לבריותיו, ורצה שהבריאה תשיג מאורו ית', ע"כ הציב שהבריאה תהיה נגבל בגבול ומדה. אבל מצד השי"ת אין שום גבול ומדה, שבאמת הוא חי וקיים ובלי גבול ובלי תכלית, והבריאה הוא בשלימות גמור. וזה ענין שא"ל ההוא מין, צייר גדול אלהיכם ומצא סמנין וברא בהן את העולם תהו ובהו וחושך, א"ל לכולם כתיב בהם בריאה וכו' (רבה בראשית א':ב'). והוא כי טענת המין היה, מאחר שהוא ית' הוא בלי גבול ובלי תכלית, א"כ איך יתכן שיתהוה מזה הרצון דבר שהוא בגבול ותכלית, אלא סמנין מצא תהו ובהו. והוא, כי אלו הכחות הם כחות גדולים, כמו דאיתא בש"ס (חגיגה י"ב:) תהו קו ירוק שמקיף את כל העולם כולו וכו' ובהו איתא (בספר הבהיר) דבר שיש בו ממש, והיינו שדעתו היה שיש כח אחר חוץ מרצונו ית', כי מרצונו ית' לבד לא יתכן שיהיה דבר שיהיה נגבל בגבולים, א"ל לכולם כתיב בהם בריאה, שבאמת אין שום כח אחר והכל נברא מרצונו הפשוט שהוא בלי גבול ובלי תכלית. אך מחמת שרצונו הטוב חפץ להטיב לבריותיו, הציב בעוה"ז שיהיה כל דבר נגבל בגבול ומדה (והדברים עמוקים עיין בפתיחה לספר הקדוש בית יעקב [שער האמונה] דף ק"א, ותבין):